
THE GREEN ECONOMY- AN APPROACH FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE FOOD INDUSTRY

Petya Yordanova – DinovaUniversity of Food Technologies – Plovdiv 4002, Bulgaria, petia1222@abv.bg**Iva Bichurova**University of Food Technologies – Plovdiv 4002, Bulgaria, iva78plovdiv@yahoo.com

Abstract: The proponents of the approach for sustainable development point out that its implementation requires: to halt the destruction of biodiversity; regarding the field of energy consumption – drastically reduce the use of non-renewable energy sources and orient towards renewable energy sources; stabilizing the concentration of greenhouse gases; achieving high quality of life and well-being; higher air and water quality; usage of safer chemical substances, pesticides and technologies; limitation of noise pollution; creating sustainable models of production and consumption; to use of technologies that conserve resources and the environment; to put national ecosystems under public control; to put on hold the uncontrolled growth of large cities and encourage the creation of small towns near the arable land. The economy itself is not an isolated and self-regulating subsystem, but exactly the opposite; it is embedded in another larger structure - the ecosystem. The idea of an environmentally conscious, competitive, green economy, contributing to sustainable development and resource efficiency - is one of the EU's and UN's measures for sustainable development. The term "green economy" was used in the United Nation's Environment Program in 2011 – an economy that improves people's well-being and creates social justice, reducing environmental risks and resource scarcity. The green economy helps to resolve the slowdown in economic growth and job losses, as well as the continued deterioration of environmental quality and ecosystem's degradation. All this defines the green economy as an approach for achieving sustainable development. There are a number of conditions for the Bulgarian food industry to develop competitive advantages in green production, keeping in mind the trends in the introduction and consumption of bio products. In this regard, the main goal of this paper is to explore the opportunities for green specialization and green management of this sector needed to increase the competitiveness and profitability of its employees.

Keywords: sustainable development, green economy, green specialization, food industry, food security

ЗЕЛЕНАТА ИКОНОМИКА – ПОДХОД ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ХРАНИТЕЛНАТА ИНДУСТРИЯ**Петя Йорданова – Динова**Университет по хранителни технологии – Пловдив, България, petia1222@abv.bg**Ива Бичурова**Университет по хранителни технологии – Пловдив, България, iva78plovdiv@yahoo.com

Резюме: Привържениците на подхода "устойчиво развитие" посочват, че реализацията му изисква: да се спре унищожението на биоразнообразието; в областта на енергопотреблението – драстично да се намали използването на нерегенеруеми източници и да се ориентира към регенеруеми; стабилизиране концентрацията на парникови газове; постигане на високо качество на живот и благосъстояние, по-високо качество на въздуха и водите; използване на по-безопасни химически вещества, пестициди и технологии; ограничаване на шумовото замърсяване; създаване на устойчиви модели на производство и потребление; да се използват технологии, съхраняващи ресурсите и природната среда; националните екосистеми да се поставят под обществен контрол; да се спре безконтролното нарастване на големите градове и да се стимулира създаването на малки градчета, близо до земята. Икономиката не е изолирана и саморегура се подсистема, а точно обратно, тя е вградена в друга, по-голяма структура – екосистемата. Идеята за екологосъобразна, конкурентоспособна, зелена икономика, като принос към устойчивото развитие и ефективното използване на ресурсите, е една част от мерките на ЕС и ООН за устойчиво развитие. Терминът „зелена икономика“ е използван в Програмата на ООН за околната среда през 2011 г. – икономика, подобряваща благосъстоянието на хората и създаваща социална справедливост, намалявайки рисковете за околната среда и недостига на ресурси. Зелената икономика помага за решаването на проблемите на забавения икономически растеж и загубата на работни места, както и продължаващото влошаване на

качеството на околната среда и деградацията на екосистемите. Всичко това определя зелената икономика като подход за постигане на устойчиво развитие. Съществуват редица условия хранителната индустрия в България да развие конкурентни предимства в зеленото производство, имайки предвид тенденциите в налагането и потреблението на биопродукти. В тази връзка основната цел на доклада е да се изследват възможностите за зелена специализация и зелено управление на този отрасъл, необходими за повишаване на конкурентоспособността и доходността на заетите в него.

Ключови думи: устойчиво развитие, зелена икономика, зелена специализация, хранителна индустрия, продоволствена сигурност.

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Привържениците на подхода „устойчиво развитие“ посочват⁷⁵, че реализацията му изисква: да се спре унищожението на биоразнообразието; в областта на енергопотреблението – драстично да се намали използването на нерегенеруеми източници и да се ориентира към регенеруеми; стабилизиране концентрацията на парникови газове; постигане на високо качество на живот и благосъстояние, по-високо качество на въздуха и водите; използване на по-безопасни химически вещества, пестициди и технологии; ограничаване на шумовото замърсяване; създаване на устойчиви модели на производство и потребление; да се използват технологии, съхраняващи ресурсите и природната среда; националните екосистеми да се поставят под обществен контрол; да се спре неконтролното нарастване на големите градове и да се стимулира създаването на малки градчета, близо до земята. Икономиката не е изолирана и саморегуираща се подсистема, а точно обратно, тя е вградена в друга, по-голяма структура – екосистемата.

2. СЪЩНОСТ НА ЗЕЛЕНАТА ИКОНОМИКА

Идеята за екологосъобразна, конкурентоспособна, зелена икономика като принос към устойчивото развитие и ефективното използване на ресурсите, е една част от мерките на ЕС и ООН за устойчиво развитие. Терминът „зелена икономика“ е използван в Програмата на ООН за околната среда през 2011 г. – икономика, подобряваща благосъстоянието на хората и създаваща социална справедливост, намалявайки рисковете за околната среда и недостига на ресурси. Зелената икономика помага за решаването на проблемите на забавения икономически растеж и загубата на работни места, както и продължаващото влошаване на качеството на околната среда и деградацията на екосистемите⁷⁶. Всичко това определя зелената икономика като подход за постигане на устойчиво развитие. Прегледът на научните публикации⁷⁷ показва, че концепцията за зелена икономика не е просто „екологизиране“ на отраслите на икономиката. Тя е средство за постигане на целите на устойчивото развитие чрез: подобряване благосъстоянието на човека, осигуряване на по-добро здравеопазване, образование и сигурност на работното място; повишаване на социалната справедливост, като се намали бедността и се осигурят условия за социално, икономическо и финансово приобщаване; намаляване на риска за околната среда като се отчитат климатичните промени, изпускането на опасни химически вещества и замърсители, лошо управление и съхраняване на отпадъци; намаляване на екологичния недостиг като се осигури достъп до прясна вода, природни ресурси и подобряване на почвеното разнообразие. Понятието „зелена икономика“ няма твърдо определение в икономическата теория. Ако се върнем назад в годините, природата е била обект на различни трактовки в работите на физиократите, а по-късно и в разработките на Т. Малтус⁷⁸. В тях се говори за т. нар. „природен капитал“, който дълго време беше отричан. Едва по-късно през 70-те години на XX в. по време на петролните кризи се поставя началото на дискусиите за влиянието на икономическата активност върху замърсяването на околната среда. Зелената икономика отчита стойността на природния капитал и стойността на инвестициите в него. Природният капитал и по-точно неговото биоразнообразие е живата

⁷⁵ Бичурова, И. (2015). *Стратегически инструментариум в подкрепа на устойчивото туристическо развитие и конкурентоспособност*. Научни трудове на Съюза на учените – Пловдив. Серия А. Обществени науки, изкуства и култура, Том I, ISSN 1311-9400, с. 123 – 126

⁷⁶ Воронина, А. К. (2017). *Современное положение и перспективный зеленой экономики*. Молодой исследователь Дона, 06(9), с. 151, <https://cyberleninka.ru/article/v/sovremennoe-polozhenie-i-perspektivy-zelenoy-ekonomiki>

⁷⁷ Митева, А. *Същност на зелената икономика в контекста на концепцията за устойчиво развитие*. Управление и устойчиво развитие 1/2015 (5), с. 5-10, http://oldweb.ltu.bg/jmsd/files/articles/50/50-01_A_Miteva.pdf

⁷⁸ http://encyclopedie-dd.org/IMG/pdf/Avril_2015185Bis-1.pdf, с. 5.

тъкан на нашата планета, обхваща живота във всичките му аспекти: гени, видове и екосистеми. На всички нива то допринася за благосъстоянието на човечеството и предоставя на икономиките ценни ресурси и регулаторни услуги за постигане на безопасна бизнес среда⁷⁹. Преходът към зелена икономика налага нов макроикономически модел:

- Екологизирането води не само до увеличаване на богатството, по-специално на печалбата от общите екологични блага или природен капитал, но и генерира по-висок темп на растеж на БВП, който е класическа мярка за икономическите резултати;
- Съществува неразделна връзка между премахване на бедността и подобряване на поддържането и опазването на общите екологични блага поради притока на ползи от природния капитал, от които пряко се възползват бедните;
- Преходът към зелена икономика създава нови работни места, които с течение на времето надвишават загубите в „кафявата икономика“, но се изисква инвестиране в обучение за нови умения и придобиване на нови знания.

Зелената икономика е нов живот, нови начини на организация на производството и потреблението, които съхраняват количествено и качествено природните ресурси като ги пестят и щадят. Тази зелена икономика е нисковъглеродна, т.е. емитираща по-малко парникови газове. Пред нея стоят редица предизвикателства, породени от изменението на климата, които тя трябва да посрещне и в същото време да не допуска нарушаване на баланса на природните суровини, енергия, води и биоразнообразие. Съгласно международните, европейските и национални ангажименти зелената икономика е организирана в следните стратегически направления:

- Устойчиво потребление и производство чрез отговорни потребители и производители, които вземат предвид екологичните и социалните аспекти на продуктите и услугите през целия им жизнен цикъл;
- Изграждане на общество на знанието чрез информационно развитие, обучение, учене през целия живот и осигуряване на достъп до култура, повишена подкрепа за научни изследвания и иновации като условие за конкурентоспособност и устойчивост на новия макроикономически модел;
- Разработване на държавна управленска политика, насочена към новите реалности на бизнес средата и вземане на решения, насочени към дългосрочно развитие и включване на всички заинтересовани страни;
- Строгост и трезвост в потреблението на енергийните източници;
- Създаване на устойчив транспорт и мобилност;
- Опазване и устойчиво управление на биологичното разнообразие и природните ресурси;
- Обществено здраве и превенция на риска с акцент върху качеството на околната среда;
- Демография, имиграция и социално приобщаване;
- Устойчивото развитие и глобалното намаляване на бедността.

3. РАЗВИТИЕ НА ЗЕЛЕНА ХРАНИТЕЛНА ИНДУСТРИЯ

Според проучвания у нас, съществуват редица предпоставки хранителната индустрия да развие конкурентни предимства в зеленото производство, имайки предвид тенденциите в налагането и потреблението на биопродукти⁸⁰. Макар че са подложени на редица изпитания на бизнес средата, аграрният сектор и хранителната индустрия в България имат дългогодишни традиции. Тези два сектора могат да се възползват от глобалния „органичен бум“, за да повишат своя експортен потенциал на продукти с висока добавена стойност. Добавената стойност на износа може да нарасне не само със сертифицирани храни, но и с много други продукти, попадащи в широкото понятие „зелени продукти“. Ако стратегическото планиране и управление в отраслите на хранителната индустрия „позеленее“, т.е. се насочи към зелена специализация, това може да разкрие нови пазари. Пазарната ситуация показва, че в света има реално търсене на стоки и услуги, за създаването на които не е задължително да си голям и развит. В същност по-изостаналите страни притежават значително конкурентно предимство, тъй като разполагат с чиста вода, въздух и земи. Разрухата на тежката индустрия (металургична, минна, химична, нефтопреработвателна, енергийна и др.) в годините на прехода у нас донякъде доведе до относително подобряване на околната среда, което дава предпоставки за развитие на зелена икономика и зелен растеж. С други думи, пред българската икономика и в частност

⁷⁹*Vers une économie verte (pour un développement durable et une éradication de la pauvreté)* (2017). PNUE, <http://archive.ipu.org/splz-f/rio+20/rpt-une.pdf>, с. 22

⁸⁰Константинов, Д. (2018). *Преглед на зелената икономика в България*. Bluelink, с. 21-22, <https://www.bluelink.net/dokumenti/pregled-na-zelenata-ikonomika-v-balgariya.html>

пред хранителната индустрия се откриват нови условия и предпоставки за реализиране на доходи от умна експлоатация на природния капитал. Голяма част от проучванията и анализите показват, че зеленият преход на хранителната индустрия и свързания с нея аграрен сектор може да се осъществи плавно и значително по-бързо в сравнение с останалите високо индустриално развити страни. Зелената специализация на цялата хранителна верига е възможност за придобиване на трайни конкурентни предимства, осигуряващи устойчиви приходи от износ на продукти с висока добавена стойност. За да се превърне хранителната индустрия в проспериращ отрасъл, който да промени и облика на регионите е необходимо наличие на следните предпоставки: човешки ресурси; качествени суровини; зелени технологии; интелигентен маркетинг на зелени продукти; гаранции за продуктите; партньорство между държавата и бизнеса за създаване на работни места, осигуряващи зелен растеж⁸¹.

По данни на института за пазарна икономика, хранителната индустрия заема чувствителен дял от 24% в приноса към зелената икономика в страната ни. В България има сравнително малък брой ферми, които функционират като биопроизводители, въпреки че в последните години броят им се увеличава, от части поради съвместна застъпническа кампания на фермерски и неправителствени организации. Според данните на Българската асоциация „Биопродукти“, през 2018 г. броят на биологичните животновъдни ферми в България достига 60, като само две години преди това, през 2016 г., е едва 18. Също така, според мониторинг на неправителствения проект „За Балкана и хората“ нараства обемът на регистрираните ферми, включени в различни форми на „малки мрежи за разпространение“ като преработка на продукцията във фермата и директни продажби в две категории: мляко, мед, яйца, риба, птици, зайци и продукти от преработката на мляко и месо. Според Българската агенция за инвестиции⁸² хранителната индустрия има редица конкурентни предимства за развитието си:

- Уникални природни условия, които благоприятстват отглеждането на голямо разнообразие от култури, плодове и зеленчуци;
- 47% от територията на страната е земеделска земя;
- Екологично чисти и плодородни почви;
- Висококачествени екологично чисти органични продукти (забрана на ГМО);
- Утвърдени местни производители и традиции в сектора;
- Дългогодишни дистрибуционни канали в страните от бившия Източен блок;
- Законодателството на ЕС в областта на храните е отразено в българското законодателство;
- Приетите високи стандарти в здравеопазването и защитата на околната среда допринасят за това, че българските хранителни продукти да могат да удовлетворяват и най-претенциозните изисквания на потребителите;
- Значителните чуждестранни инвестиции на мултинационални компании заемат голям, почти доминиращ пазарен дял в няколко ключови сектори като сладкарски изделия, мляко и храни и напитки;
- Нарастващият интерес към нови храни и напитки в Западна Европа и други по-далечни страни ще даде тласък на търсенето на традиционните български продукти;
- Добре изградена инфраструктура (директен достъп до най-бързо растящия и най-голям пазар в Европа с население над 122 млн. Души; стратегическо местоположение с транспортни връзки към Европа, Русия, страните от ОНД, Средния Изток и Северна Африка; 5 пан-европейски коридора пресичат страната, свързвайки Северна Европа със Средния Изток и Северна Африка; над 50 индустриални зони и логистични центрове; България има добре развита транспортна инфраструктура, която постоянно се доизгражда и модернизира: 6 магистрала, 230 железопътни гари, 5 международни летища, 7 речни пристанища по р. Дунав и 6 морски пристанища на Черно море; подписани 68 действащи двустранни споразумения за избягване на двойното данъчно облагане);
- Квалифицирани човешки ресурси на конкурентна цена (образователна мрежа от колежи, университети и гимназии; голям брой обществени и частни центрове за изследване и анализ с над 10 000 научни кадри; работна сила на разположение в цялата страна на едни от най-конкурентните цени в Европа; българските изследователски институти и университети работят съвместно с компаниите в сектора за образование и квалифициране на работната сила);
- Специализирани държавни стимули и финансиране от ЕС.

Наред с посочените по-горе конкурентни предимства на хранителната индустрия у нас, в контекста на прехода към зелена икономика, е необходимо да се обърне внимание на ситуационния анализ, представен в

⁸¹ Събев, Д. (2018). *Зелено като българската икономика*, <https://bodil.bg/2018/01/02/green-economy/>

⁸² <https://www.investbg.government.bg/bg/sectors/advantages-29.html>

националния план за действие за развитие на биологично производство⁸³. В SWOT – анализа силните и слаби страни, възможностите и заплахите пред биологичното производство са представени в следните пет раздела: по отношение на производството и преработката на първична земеделска продукция; по отношение на наука, образование, обучение и консултантска дейност; по отношение на развитие на пазара и формиране на биологични продукти⁸⁴; по отношение на организационния и институционален потенциал на българския биосектор⁸⁵ и по отношение на финансовото подпомагане на сектора и неговото програмно осигуряване. За вземането на ефективни управленски решения и изработването на адекватни зелени стратегии е необходимо вниманието да се насочи към разработването на стратегии и политики за минимизиране на слабите страни на два от основните раздела на ситуационния анализ:

- От раздел производство и преработка на първична земеделска продукция се открояват следните слаби страни: неефективно производство заради сравнително малките размери на биологичните стопанства и по-ниските средни добиви в сравнение с еквивалентни биокултури в Европа; декларираните добиви за много от културите са в пъти по-ниски от конвенционалните, което прави производството крайно нерентабилно; ограничено производство на биофураж; малък брой преработвателни предприятия за някои от секторите като млекопреработка и зърнопреработка; голяма част от българските биопродукти се доставят в ЕС или се изнасят за САЩ и Япония като суровини, което задържа развитието на биоземеделieto в България като икономически сектор, генериращ висока добавена стойност; недостатъчна квалифицирана работна сила в сферата на биологичното производство; няма гаранции за тези, които започват биопроизводство, че в близост няма да се развива застрашаваща биологичното земеделие дейност.
- От раздел развитие на пазара и формиране на потребителско търсене на биологични продукти слабите страни са следните: липсва на информационни кампании, насочени към потребителите за ползите и предимствата на биопродуктите; недостатъчна информация и популярна литература по въпросите на биологичното земеделие; липса на държавна политика за включване на биопродуктите като задължителна съставка на менюта на детски градини, училища, социални и здравни заведения; липсва достатъчна защита на термина „био“, от институциите; липса на информация за нуждите на потребителите на биологични продукти; липса на информация за оборотите от продажби на биопродукти в страната – български и вносни; липсва информация за пазарната реализация на произведената в България биологична продукция извън страната; липсва стратегия за промоция на вътрешния пазар; по-високи цени на биопродуктите в България в сравнение с еквивалентни биопродукти в други страни; няма практики на реализация на биологични продукти като конвенционални; липсва яснота и доверие в сектора и „био“ не е достатъчна гаранция за стоката; преработката на биологични продукти е извън района на производство, дори извън страната; липсват специализирани борси за биологични продукти; слаби позиции на българските биологични продукти на външния пазар; преобладаваща неяснота сред потребителите за това какво означава „био“; липса на нагласи за сдружаване сред производителите, което е бариера пред успешната реализация на нишови продукти с растящ пазар, но търсещи по-големи партидни количества (пазарът на биовино); няма практика за използване на разнообразни методи за продажби („продажби на зелено“) основно породено от липсата на пазарни стимули за сметка на стимули за получаване на субсидии.

Развитието на зелена хранителна индустрия е пряко свързано с продоволствената сигурност. Терминът „продоволствена сигурност“⁸⁶ (food security) обхваща четири измерения, които се разпределят по веригата на доставките (наличност на храна; достъп до храна; стабилност на системите за доставки на храни;

⁸³ *Национален план за действие за развитие на биологичното производство. Анализ на силните и слабите страни, възможности и заплахи през развитието на биологичното производство в България. SWOT анализ (2019),* https://www.mzh.government.bg/media/filer_public/2019/08/28/bio-nacionalen_plan_do_2027_5m5NRIH.pdf

⁸⁴ Antonov, P., D. Konstantinov, H. Odjaklieska, Ž. Živkovic, M. Stancic, N. Dimitrova-Popova, A. Gjorgjievski, V.J. Peštanac (2017). *Revision of the Economy in the Balkans: Change policy not climate*. Bluelink, с. 44-45, http://wp.flgr.bg/wp-content/uploads/2018/02/revision_of_the_economy_in_the_balkans_report.pdf

⁸⁵ Тосков, Г., И. Бичурова, Р. Николова, И. Иванова, (2016). *Лейбъл био като инструмент за повишаване на конкурентоспособността*. Сборник доклади: Дом на науката и техниката - Пловдив, ISSN 2367-9530, с. 343–346.

⁸⁶ *Greening the Economy with Agriculture* (2012). FAO, http://www.fao.org/fileadmin/templates/nr/sustainability_pathways/docs/GEA.pdf

оползотворяване на храните. Наличността на храни се определя от адекватните количества храна с подходящо количество, доставяна чрез вътрешно производство, внос или хранителна помощ. В контекста на зелената икономика измерението достъпност на храни е тясно свързано с наличността и използването на природни, човешки и икономически ресурси, като акцентът е върху оскъдността на природните ресурси. Стабилността е ключово измерение на продоволствената сигурност, наред с наличността, достъпа и оползотворяването на храни. За да е хранително стабилно населението, то трябва да има достъп до храна по всяко време, тъй като „в миналото имаше тенденция да се подценява значението на стабилността, но скорошната нестабилност на хранителните пазари изведе този въпрос на преден план“⁸⁷. Заплахите за стабилността на хранителните системи са основно в следните направления: екстремални метеорологични събития; загуба на екосистемни услуги; икономически и социални смущения; злефункциониращи глобални пазари.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

„Позеленяването“ на хранителната индустрия не може да се осъществи без „позеленяване“ на селското стопанство, т.е. укрепване на продоволствената сигурност и безопасност при едновременното съкращаване потреблението на природни ресурси за сметка на повишаване ефективността на всички етапи на хранителната верига.

ЛИТЕРАТУРА

- Бичурова, И. (2015). *Стратегически инструментариум в подкрепа на устойчивото туристическо развитие и конкурентоспособност*. Научни трудове на Съюза на учените – Пловдив. Серия А. Обществени науки, изкуства и култура, Том I, ISSN 1311-9400, с. 123 – 126.
- Воронина, А, К. (2017). Современное положение и перспективный зеленой экономики, Молодой исследователь Дона, 06(9), с. 151, <https://cyberleninka.ru/article/v/sovremennoe-polozhenie-i-perspektivy-zelenoy-ekonomiki>
- Митева, А. *Същност на зелената икономика в контекста на концепцията за устойчиво развитие*. Управление и устойчиво развитие 1/2015 (5), с. 5-10, http://oldweb.ltu.bg/jmsd/files/articles/50/50-01_A_Miteva.pdf
http://encyclopedie-dd.org/IMG/pdf/Avril_2015185Bis-1.pdf, с. 5.
- Vers une économie verte (pour un développement durable et une éradication de la pauvreté)* (2017). PNUE, <http://archive.ipu.org/splz-f/rio+20/rpt-unep.pdf>, с. 22.
- Константинов, Д. (2018). *Преглед на зелената икономика в България*. Bluelink, с. 21-22, <https://www.bluelink.net/dokumenti/pregled-na-zelenata-ikonomika-v-balgariya.html>
- Събев, Д. (2018). *Зелено като българската икономика*, <https://bodil.bg/2018/01/02/green-economy/>
<https://www.investbg.government.bg/bg/sectors/advantages-29.html>
- Тосков, Г., И. Бичурова, Р. Николова, И. Иванова. (2016). *Лейбъл био като инструмент за повишаване на конкурентоспособността*. Сборник доклади: Дом на науката и техниката - Пловдив, ISSN 2367-9530, с. 343–346.
- Национален план за действие за развитие на биологичното производство. Анализ на силните и слабите страни, възможности и заплахи през развитието на биологичното производство в България. SWOT анализ* (2019), https://www.mzh.government.bg/media/filer_public/2019/08/28/bio-nacionalen_plan_do_2027_5m5NRIH.pdf
- Antonov, P., D. Konstantinov, H. Odjaklieska, Ž. Živkovic, M. Stancic, N. Dimitrova-Popova, A. Gjorgjievski, V.J. Peštanac (2017). *Revision of the Economy in the Balkans: Change policy not climate*. Bluelink, с. 44-45, http://wp.flgr.bg/wp-content/uploads/2018/02/revision_of_the_economy_in_the_balkans_report.pdf
- Greening the Economy with Agriculture* (2012). FAO, http://www.fao.org/fileadmin/templates/nr/sustainability_pathways/docs/GEA.pdf

⁸⁷ Пак там с. 127